PŘEDMLUVA

I přesto, že mezi Ladislavem Hejdánkem a Václavem Havlem nikdy nevzniklo osobně zvlášť blízké přátelství – jejich vztah se odehrával většinou v rovině spolupráce a měl v sobě vždy spíš určitý odstup –, vnímali se navzájem s velkým respektem. Václava Havla velmi zajímalo, co si přední český filosof myslí o jeho textech, a to i když věděl, že Hejdánek je vždy velmi kritický, takřka nikdy za nic nechválí a řekne často opak toho, co člověk čeká. Pro Hejdánka zase představoval Havel filosoficky podnětného myslitele s originálními nápady, „vyslovený filosofický talent“ (jakkoli – jak Hejdánek píše – „zůstal zakopán jako ony pověstné hřivny z podobenství“).

Jejich setkání nebyla četná, měla však svůj historický význam. Oba se blíže seznámili v šedesátých letech, kdy spolu přispívali do časopisu Tvář a zasazovali se o jeho existenci. Jméno Ladislava Hejdánka se pokaždé objevilo ve sbornících, které Havel jako editor dával dohromady: knižní Podoby II (1967), samizdatové Pohledy 1 (1976) a v exilu publikovaná Hostina (1985). Pochopitelně nejintenzivněji se jejich osudy střetávaly při dvanáctileté činnosti v Chartě 77. Právě Hejdánek to byl, kdo při schůzce s Václavem Havlem a Jiřím Němcem v prosinci 1976 doporučil, aby se Charta 77 opírala o deklaraci lidských práv.

K nepříliš známým patří dvě události z doby krátce po listopadu 1989. Havel tehdy požádal Hejdánka, aby v Čalfově „vládě národního porozumění“ vystřídal Josefa Hromádku, místopředsedu vlády pro oblast kultury, vzdělávání, zdravotnictví, společenských organizací a církví, neboť se o něm zjistilo, že je veden v seznamech StB jako agent. Hejdánek se ale členem vlády nestal. Mezi ním a Čalfou proběhla pouze jedna schůzka, na které dal Hejdánek nepřímo, ale výrazně najevo nechuť k přijetí vysoké politické funkce, čemuž Marián Čalfa, který dobře rozpoznal Hejdánkovy dispozice, rád vyšel vstříc. Podruhé „povolal“ Havel Hejdánka do politiky proto, aby posoudil schopnosti tehdejšího ministra vnitra Richarda Sachra. Občanské fórum Sachra podezíralo, že není dost razantní v očistě policie od vazeb na StB (teprve mnohem později vyšlo najevo, že v době normalizace spolupracoval s kontrarozvědkou). Po několika dnech dospěl Hejdánek k jednoznačnému závěru: kritické námitky proti Sacherovi jsou většinou oprávněné a vážné. Ten přesto v úřadu setrval – za Havlovy podpory! – až do prvních svobodných voleb v červnu 1990.

28. října 1995 udělil Václav Havel Ladislavu Hejdánkovi řád T. G. Masaryka III. třídy, což lze chápat jako symbolické završení jejich společných osudů.

Přesnější představu o tom, jak Ladislav Hejdánek přemýšlel o Václavu Havlovi, si můžeme udělat z předložených textů: s výjimkou prvních dvou obecnějšího charakteru mapují Havla od roku 1966 po současnost. A opět: nezapřou svého autora – jsou provokativní a objevné. Těsně poté, co se Havel vrací v roce 1983 z několikaletého vězení, dostává od Ladislava Hejdánka „na uvítanou“ rozsáhlou a precizní kritiku filosofických témat obsažených v Dopisech Olze. Havel se podle Hejdánka po přečtení zapřísáhl, že už nikdy takovým způsobem filosofovat nebude. Možná je škoda, že alespoň něco z Hejdánkových námitek nezahrnul do svého pozdějšího přemýšlení.

Opět nečekaně se vyjadřuje Hejdánek v tisku v roce 1991, kdy ještě nedozněla porevoluční euforie: jako prezidenta je podle něj Václava Havla škoda, neboť pro život naší společnosti jsou důležitější dramatici než politici…

Všechny shromážděné texty vznikaly příležitostně, a nepředstavují tedy žádnou ucelenou havlovskou monografii, přesto jsou jedním z nejpronikavějších pohledů na podstatné rysy Havlovy osobnosti. Havla lze totiž kvůli šíři jeho záběru jen obtížně uchopit v celku. Díky Hejdánkovým textům jsme tomuto cíli o poznání blíž: Havla poznáváme i s jeho limity a chybami, aniž by to ale jeho celkový význam umenšovalo.

Od dob Sókratových patří neoddělitelně k poslání filosofa nejen schopnost vlastní kritické reflexe, ale i to, že nemilosrdně zkouší mínění druhých, ba i celé společnosti. Takový

filosof netaktizuje: ve jménu pravdy postupuje podle hesla „padni komu padni“, čímž dráždí své okolí jako ten pověstný sókratovský střeček. Hejdánek se k této filosofické tradici nejenom hlásí, ale také sám přímo srší kritičností. Každá jeho filosofická úvaha se s něčím potřebuje „poprat“, ať už je to konkrétní myšlenka, dobové klišé, anebo rovnou filosofická tradice posledních dvou tisíc let. Nezdráhá se říkat lidem to, co nechtějí slyšet. Hlavní motivací jeho textů je ale něco jiného: potřeba osvobodit myšlení od iluzí, i kdyby se tím měla otevřít rána jakkoli bolestivá, potřeba zpřesnit a obhájit pravdu, kterou lidé různým způsobem zamlžují, zatemňují – nebo prostě nevidí. V šedesátých letech tak například poukazoval na to, že násilné vyhnání Němců po druhé světové válce zapříčinilo vzrůst naší tolerance vůči násilí jako takovému. To následně velmi usnadnilo komunistům převzetí moci po únoru 1948. V normalizačních letech tepal do přílišné loajality až zbabělosti představitelů Českobratrské církve evangelické, jejímž byl a je sám členem. Celým jeho dílem prostupuje filosofy dosud nepříliš prozkoumaná kritika tzv. předmětného myšlení, které podle jeho názoru neblaze poznamenává evropskou filosofii i civilizaci už od dob starého Řecka.

Václav Havel má za sebou cestu, která u lidí s myslitelskými ambicemi není zrovna typická: postupem času se stal světoznámou celebritou. To je pozoruhodný úspěch, který má ale i svou stinnou stránku. Kolem celebrity se vždy srocují lidé, kteří chtějí kontaktem s ní zvýšit svou vlastní důležitost. A jejich cesta vede zpravidla skrze neskrývaný obdiv… a pochlebování. Blízcí lidé pak přestanou sloužit jako okno do okolního světa, a stanou se naopak zrcadlem, v němž člověk vidí stále jen sám sebe: zkresleně, vyretušovaně, bez chyb. Mysliteli, který se snaží pravdivě postihovat skutečnost, a tedy i sebe v ní, takový stav nutně škodí, pokud ho přímo neničí… Mít nablízku takového nemilosrdného, ale přesného a důsledného „sókratovského střečka“, i když to mnohdy zabolí, může být v určitých situacích k nezaplacení.